

1. Uvod

a. Svrha akcionog plana

Akcioni plan Nacionalnog parka Tara za očuvanje prirode i poslovanje blisko prirodi nastao je kao odgovor na zahtevan zadatak održivog razvoja i poboljšanog upravljanja krečnjačkim područjima. Podsticanje održivog upravljanja prirodnim i kulturnim nasleđem može se postići samo kroz međusektorsku saradnju i uključivanje zainteresovanih strana u proces. Biološka raznolikost predstavlja sveukupnu raznolikost života i osnov očuvane prirode. S druge strane, gubitak biodiverziteta predstavlja direktan rezultat ljudskog uticaja, kroz gubitak i degradaciju staništa, eksploataciju, zagađenje, klimatske promene i invazivne alohtone vrstama. Priroda krečnjačkih područja je još ranjivija i osjetljivija na različite pritiske i uticaje.

Iako je ekonomska aktivnost jedan od glavnih pokretača gubitka biodiverziteta u isto vreme mnoge poslovne i ekonomske aktivnosti zavise od biodiverziteta. Zapravo, mnogi poslovi se oslanjaju na usluge koje pruža biodiverzitet, na primer, čistu slatka vodu, ili dostupnost oprašivača za poljoprivredne kulture. Poslovi bliski prirodi (PBB) stvaraju pozitivne finansijske efekte a istovremeno doprinose očuvanju prirode. Takav način poslovanja koristi biološke resurse na održiv način i doprinosi očuvanju biodiverziteta.

Ovaj dokument se bavi pitanjima koja se tiču ekosistema i njihovog stanja, kao i kapaciteta na području Tare u cilju poboljšanja upravljanja nacionalnim parkom, kao i identifikacije mogućnosti za ekonomski razvoj u lokalnoj zajednici. Akcioni plan je kreiran na osnovu radionica i uključivanja zainteresovanih strana koristeći metodologiju i mape kreirane u ECO KARST projektu.

b. Izrada i vlasništvo akcionog plana

Dokument je pripremljen u okviru projekta ECO KARST koji je finansijski podržan kroz Transnacionalni program Dunav Evropske Unije. Dokument je izrađen uz podršku vodećeg partnera Slovenačke Šume . ECO KARST projektni tim Javnog preduzeća “Nacionalni Park Tara“ u saradnji sa zainteresovanim stranama i uz konsultacije sa lokalnim i regionalnim ekspertima identifikovao je trenutno stanje, mogućnosti i potrebe u pogledu ekosistema i usluga ekosistema. U čitavom procesu uključen je široki spektar zainteresovanih strana : predstavnici univerziteta, opštine i lokalne zajednice , mali preduzetnici , poljoprivredna domaćinstva i udruženja građana. Oni su konsultovani tokom sastanka i radionica.

Implementacija akcionog plana će biti odgovornost Javnog preduzeća “ Nacionalnog parka Tara” sobzirom da je nosilac razvoja i očuvanja na području Tare, a takođe administrativno odgovoran za očuvanje prirodnog i kulturnog nasleđa područja. Aktivnosti predstavljene u Akcionom planu će se inkorporirati u planska dokumenta nacionalnog parka. Na taj način će se obezbediti i implementacija, odnosno sprovođenje aktivnosti plana što će doprineti i ostvarivanju ciljeva plana .

c. Opšte karakteristike područja

Nacionalni Park Tara
Površina: 24.991,82 ha
Stanovništvo:3630
IUCN : II
Godina proglašenja:1981

Nacionalni park Tara obuhvata najveći deo masiva planine Tare oivičen laktaskim tokom Drine, na kranjem zapadu Srbije na granici sa Bosnom i Hercegovinom. Planina Tara pripada unutrašnjim Dinaridima i deo je starovlaških planina. Tara je srednje visoka planina, sa srednjom nadmorskom visinom od 1.000-1.200 metara nadmorske visine. Najviši vrh je Kozji rid sa visinom od 1.591 metara.

Područje Tare ispresecano je dubokim klisurama i kanjonima reka Beli Rzav, Rača, Derventa, Brusnica. Pored klisura i kanjona zastupljeni su i brojni drugi oblici krečnjačkog reljefa poput pećina, ponora, vrtača i drugih.

Izuzetna biološka i geološka raznolikost, očuvani šumski kompleksi i prirodna staništa

Pančičeve omorike su razlozi proglašenja Tare za područje od nacionalnog značaja za očuvanje. Tara predstavlja dom za izuzetnu raznolikost vrsta biljaka, životinja i gljiva.

Nacionalni park sa kanjonom reke Drine predstavlja područje sa visokim stepenom očuvanih autohtonih ekosistema, uglavnom reliktnih.

Javno preduzeće "Nacionalni park Tara" je institucija zadužena za upravljanje područjem nacionalnog parka. Takođe preduzeće je odgovorno za upravljanje privatnim i državnim šumama na području opštine Bajina Bašta.

Socio ekonomske karakteristike područja, kao i razmeštaj naselja uslovljeni su položajem, prirodnim karakteristikama i istorijskim razvojem područja. Ruralna naselja su rastrkana u prečniku od 5 do 6 km, a prostorne jedinice postoje samo u administrativnoj podeli. Tokom poslednjih decenija prisutni su negativni demografski trendovi i pogoršanje starosne strukture stanovništva. Depopulacija je izrazito izražena, kao i nepovoljan starosna struktura stanovništva. U granicama Nacionalnog parka živi skoro 1000 ljudi, a 3630 stanovnika ukupno (popis stanovništva iz 2011) na području 10 katastarskih opština. Opšti trend smanjenja ukupne populacije Tare i demografskog starenja odražava se u osnovnoj raspodeli stanovništva prema aktivnosti. Stanovništvo se pretežno bavi poljoprivredom.

2. SITUACIONA ANALIZA

a. Opis staništa i biodiverzitea

Koristeći postojeće podatke (planovi upravljanja šumama, vegetacijske karte, istraživanja) urađena je mapa stanišnih tipova i identifikovano 47 različitih tipova staništa. Radi lakšeg upoređivanja za potrebe projekta predstavljeni su ekosistemi i staništa sa EUNIS klasifikacijom.

Prilikom procene stanja i prirodnosti ekosistema prvi stepen zaštite je dobio najviše ocene usled odsustva direktnog čovekovog uticaja i vrednosti koje se nalaze.

Negativni faktori koji utiču na prirodu i ekosisteme područja su :

- izgradnja infrastrukture (turistički objekti, šumski putevi)-fragmentacija i destrukcija staništa,
- neadekvatno odlaganje i upravljanje čvrstim otpadom-zagađenje kopnenih i vodenih staništa,
- neadekvatno upravljanje otpadnim vodama u naseljima i turističkim kompleksima zagađenje kopnenih i vodenih staništa,
- klimatske promene

Tara je tipično šumsko područje, a po očuvanosti i raznolikost šumskih ekosistema (od kojih su mnogi reliktni) jedna od najbogatijih i najvrednijih šumskih područja u Evropi. Uglavnom su zastupljene mešovite šume smrče, jele i bukve (preko 85% površine šume, gde dominira jedna od ovih vrsta), a specifičnost u odnosu na druge planine Balkanskog poluostrva je veliki broj reliktnih i endemskih vrsta i biljnih zajednica. Prilikom procene stanja šumskih ekosistema primenjen je Shanon Indeks diverziteta. Sistem gazdovanja šumama, koji se na Tari sprovodi više od 6 decenija, doprinosi i osigurava stalno uspostavljen šumski pokrivač, kao i specifičnu, prebirnu strukturu sa stablima različite starosti. Od faktora koji ugrožavaju šume, najznačajnije su klimatske promene. Temperaturni ekstremi, a naročito dugotrajne (i sve učestalije) suše koje se javljaju zadnjih godina, uzrokuju sušenje i promene tipova šuma. Najugroženija je smrča, mada su u opasnosti i jela i bukva. Podaci o stanju šuma privatnih posjednika su nepotpuni i nekonzistentni, pa je samim tim i otežano plansko upravljanje. Kao posledica ovoga, mogu se javiti i prethvat na kvalitet, prekomerna seča, kao i izostanak mera zaštite šuma. Pored nabrojanih faktora, značajan uticaj mogu imati šumski požari, bolesti i štetočine, a koje mogu biti vezane za klimatske promene.

Travna staništa su trenutno izloženi procesu degradacije i sukcesije. To su polu-prirodna travna staništa sa visokom biološkom raznovrsnošću. Mapa stanja ekosistema pokazuje niže vrednosti za ove tipove staništa pošto su uglavnom prostorno locirani u trećem režimu, odnosno stepenu zaštite koji ukazuje na stepen korišćenja i zaštite područja i veći uticaj čoveka. Livade se nalaze u trećem stepenu u kojem je moguće sprovoditi niz aktivnosti poljoprivredu, turizam. Takođe livadska staništa su uglavnom u privatnom vlasništvu. Zato su i livadska staništa ocenjena sa nižom ocenom prilikom procene stanja ekosistema i staništa i njihove prirodnosti. Sukcesija i promena strukture ekosistema predstavljaju veliki problem i izazov za budućnost. Glavni faktori odnosno uticaji koji negativno utiču na stanje livadskih staništa i ekosistema su

:Nedostatak tradicionalnih aktivnosti : paše i / ili košenja, Direktno uništavanje staništa (npr. Urbanizacija) ,Nepovoljna demografska i socio ekonomska situacija u parku.

b. Opis eksositemskih usluga

Sedam ekosistemskih usluga su mapirane i analizirane u okviru projekta : turistička atraktivnost prirode, zaštita kvaliteta vode, tehničko i ogrevno drvo, lov i lovna divljač, med i proizvodi pčelarstva, edukacija i podizanje svesti o zaštiti prirode, seno. Za četiri ekositemske usluge definisani su ciljevi razvoja i urađen je plan aktivnosti.

- Ekosistemska usluga Tehničko i ogrevno drvo

Predstavlja jednu od vodećih privrednih grana na teritoriji Nacionalnog Parka i čitave opštine. Deset preduzeća se bavi sečom i transportom drveta, 30 primarnom preradom drveta, 7 finalnom preradom, a takođe postoji i više malih porodičnih stolarskih radnji za proizvodnju nameštaja i drugih proizvoda od drveta. Kao glavni ciljevi ističu se povećanje stepena finalizacije proizvoda i povećanje dodate vrednosti. Ovi ciljevi treba da uvažavaju održavanje trajne proizvodne sposobnosti staništa, poštovanje principa predostrožnosti i umerenosti u sprovođenju aktuelnih i uvođenju inovativnih postupaka i aktivnosti kojima se umanjuju ili potpuno isključuju negativni efekti na šumske ekosisteme i njihov biodiverzitet.

- **Turistička atraktivnost prirode**

Bogatsvo prirodnog i kulturnog nasleđa, prepoznaljivost i bogata regionalna ponuda su samo neke od prednosti područja Tare koje pokazuju njen potencijal kao turističke destinacije. Postoji težnja integracije ponude Tare u regionalne ponude ne samo regije Zlatibora i Zapadne Srbije , već i šire. Infrastrukturu i ljudske resurse je neophodno unaprediti u narednom periodu. Smer i način razvoja turizma je neophodno da bude usklađen sa očuvanjem prirode. Poseban segment predstavlja razvoj ruralnog turizma.

- **Seno**

Broj korisnika ove ekositemske usluge zadnjih decenija u skladu sa demografskim trendovima opada. Tradicionalna aktivnost stočarstva se smanjuje na području parka. Za rešavanje problema očuvanja staništa i unapređenja održivog korišćenja livada neophodno je preduzeti određene mere . Najraširenija upotreba livada na Tari je košnja za proizvodnju sjena. Na području Tare preovladava ekstenzivno stočarstvo, slično kao i na teritoriji opštine Bajina Bašta. Poljoprivredna domaćinstva uglavnom imaju mali broj grla stoke ovaca, krava. Uglavnom su zastupljena mala stada ovaca od 10-ak do 30 grla. Samo nekoliko pojjoprivrednih gazdinstava ima veća stada. Ta činjenica otežava pristup lokalnom stanovništvu podsticajima.

- **Med i proizvodi pčelarstva**

Gubitak eksositema i staništa livada i pašnjaka takođe ima negativan uticaj na pčelarstvo i smanjenje proizvodnje livadskog meda. Pčelarstvo je kao i na području regiona i Srbije u porastu sa stalnim rastom broja pčelara. Mali je broj pčelara koji tokom cele godine zadržavaju košnice na Tari. Više je njih koji se bave tzv. nomadskim pčelarstvom . Na području Bajine Bašte su registrovana tri pčelarska udruženja koja gravitiraju području Tare:

- Udruženje pčelara „OMORIKA“,

- Udruženje pčelara «POLEN» i
- Udruženje pčelara «TARA

Bez obzira na trend rasta neiskorišćeni prirodni potencijal u ovom pogledu ispaše pčela i pčelarstva je i dalje veliki. Zaštita geografskog porekla meda je jedan od projekata koji će se implementirati narednih godina i zašta su zainteresovana udruženja pčelara. Potencijal pčelarstva koji je nedovoljno istražen je i proizvodnja šumskog meda. S druge strane šumski med je u nekim zemljama i mnogo cenjena.

c. Opis poslova bliskih prirodi (GAP analiza)

GAP analiza poslovanja bliskog prirodi prikazuje trenutnu situaciju u području i identifikuje moguće nove poslove bliske prirodi. Rezultati predstavljeni u ovoj analizi nastali su na osnovu istraživanja i stručnih intervjua o poslovima koji se oslanjaju na biološku raznovrsnost. Sprovedene su konsultacije i radionica sa različitim interesnim grupama. Zahvaljujući konsultacijama izdvojeni su potencijalni biznisi za područje Tare za nekoliko ekosistemskih usluga. Poslovanje blisko prirodi u budućnosti bi trebalo da više iskoristi brend nacionalnog parka na čijoj prepoznatljivosti treba raditi.

Kod ekosistemske usluge tehničkog i ogrevnog drveta postoji potencijal za unapređenje i diverzifikaciju finalnih proizvoda .

U oblasti poljoprivrede i stočarstva identifikovano je više mogućih poslova i proizvoda. Unapređenje i formiranje farmi , odnosno primena poljoprivredne prakse na područjima velike prirodne vrednosti. Od farmi do organske proizvodnje i raznih finalnih proizvoda stočarstva, voćarstva potencijal se ogleda i u formiranju lokalnih lanaca vrednosti sa prerađivačima, trgovinama i restoranima i čime bi se podržavala prodaja proizvoda turistima koji imaju veću kupovnu moć.

Nedovoljno iskorišćeni resurs predstavljaju sporedni šumski proizvodi koji bi se sakupljali naravno u legalnim okvirima i od njih pravili razni proizvodi (džem, slatko, sokovi, suveniri).

Dobar kvalitet meda i činjenica da se proizvodi u nacionalnom parku kao području očuvane prirode i zdrave životne sredine su prednosti koje treba iskoristiti za marketing i bolju prodaju. Pored meda pčelarstvo pruža još niz proizvoda koji se mogu proizvoditi. Dodatni prihodi od pčelarstva mogu se ostvariti proizvodnjom drugih proizvoda (perge, pčelinjeg otrova, matični mleč, vosak, propolis). Kako je pčelarstvo uobičajena aktivnost u ovoj oblasti, proizvodnja košnica za pčelare i prodaja dodatne opreme za pakovanje meda se može razmotriti kao poslovna prilika. Edukacija, predstavljanje turistima pčelarstva se potencijalno može razviti , kao zdravstveni turizam u pčelarstvu.

Turizam je prepoznat u području kao aktivnost sa najviše mogućnosti. Moguća ulaganja i unapređenja su moguća u smislu održivog turizma u pogledu unapređenja ljudskih kapaciteta , turističke infrastrukture i ponude. Turističke aktivnosti moguće je proširiti sa obučanim lokalnim turističkim vodičima , kao i više specijalizovanim vodiči. Kreiranje posebnih tematskih turističkih tura može značajno diverzifikovati aktivnosti u parku .

Turistički objekti koji bi mogli upotpuniti trenutnu ponudu su : seoska turistička domaćinstva mogu pružiti turistima autentični doživljaj i približiti tradicionalna način života; restorani tradicionalne kuhinje; eko kampovi.

Akcioni plan	Šumarstvo i sporedni šumski proizvodi
Specifični ciljevi plana	Razvoj drvoprerade, pogotovo finalizacije proizvoda od drveta

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Proizvodnja i prerada drveta	Efikasno gazdovanje šumama i efikasna primarna i finalna prerada drveta	Poboljšanje tehničkih kapaciteta <ul style="list-style-type: none"> • Seča i izvlačenje • Prevoz • Primarna i finalna prerada drveta 	NP Tara i zaštitna zona	Bolja opremljenost	NP Tara i drvoprerađivači	2019 -	1.160.000 € za 10 godina za seču, izvlačenje i transport + XXXX za preradu	Vlastita sredstva NP Tara i prerađivača drveta, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, projekti
	Veća dodata vrednost	Motivisanje za povećanje finalizacije proizvodnje Obilazak sajмова, primera dobrih praksi, studijska putovanja Povezivanje sa drugim drvoprerađivačima Obuka za konkurisanje za projekte Diverzifikacija i osmišljavanje novih finalnih proizvoda,	Šire okruženje NP Tara, opština BB	Više finalnih proizvoda	RRA, opština drvoprerađivači	2020-	Zavisí o vrsti proizvodnje	Vlastita sredstva prerađivača drveta, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, projekti

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
		povećanje finalizacije proizvodnje						
Prodaja proizvoda	Povećanje dodate vrednosti	Podrška prodaji proizvoda Brend nacionalnog parka Definiranje proizvoda i kriterijuma dodeljivanja brenda za proizvode Sertifikacija i dodeljivanje brenda	Šire okruženje NP Tara, opština BB		RRA, opština drvoprerađivači	2020-	1.500 €	Vlastita sredstva prerađivača drveta, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, projekti
Specifični ciljevi plana	Povećanje prihoda lokalnog stanovništva od skupljanja i prerade sporednih šumskih proizvoda							
edukacija	Održivo skupljanje sporednih šumskih proizvoda	Edukacija sakupljača i prerađivača sporednih šumskih proizvoda Priprema i štampanje priručnika	NP Tara	Očuvane vrste i staništa	NP Tara, udruženje gljivara	2020 -	2.000 € priručnik 1.500 € godišnje	Vlastita sredstva NP Tara, Ministarstvo zaštite životne sredine, projekti
Nadzor		Kontrola sakupljača sporednih šumskih proizvoda Edukacija sakupljača o pravilnom skupljanju	NP Tara i zaštitna zona	Očuvane vrste i staništa	NP Tara	2019 -	1.500 € godišnje	Vlastita sredstva NP Tara, Ministarstvo zaštite životne sredine, projekti

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
		sporednih šumskih i posledicama nepravilnog sakupljanja						
Prodaja proizvoda	Povećanje dodate vrednosti	Podrška prodaji proizvoda Brend nacionalnog parka Definiranje proizvoda i kriterija dodeljivanja brenda za proizvode Sertifikacija i dodeljivanje brenda	NP Tara	Veći prihod od prodaje sekundarnih šumskih proizvoda	NP Tara	2020-	1.500 €	Vlastita sredstva NP Tara

Akcioni plan	Poljoprivreda
Specifični ciljevi plana	Organizovanje zajedničkog upravljanja poljoprivrednim zemljištem (livade i pašnjaci čije upravljanje se napušta)

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Poljoprivredna proizvodnja-stočarstvo	Aktiviranje poljoprivrednih zemljišta	Razmotriti spremnost vlasnika i modele udruživanja zemljišta	NP Tara	5 novih korisnika, koji koriste livadska staništa, koja bi zarasla	NP Tara i opština	2020 -	2.000 €	Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo okoliša i projekti
		Otkup/zakup zemljišta					100.000 €	
		Pronalaženje novih potencijalnih korisnika poljoprivrednog imanja	Šire područje NP Tara				100.000€ oprema	
		Nabavka mehanizacije						
Specifični ciljevi plana	Povećanje stočnog fonda							
Poljoprivredna proizvodnja-stočarstvo	Povećanje stočnog fonda	Obezbeđivanje podrške za stočarsku proizvodnju u smislu finansiranja nabavke stoke	NP Tara	100 ovaca Očuvane livade, koje su značajne za očuvanje biodiverziteta	NP Tara i opština	2020 -	15.000 €	Ministarstvo poljoprivrede i životne sredine, opština i NP Tara
Specifični ciljevi plana	Razvoj i prerada poljoprivrednih proizvoda (mlečni proizvodi, meso, vuna, džem, rakija, sok)							

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Prodaja proizvoda	Povećanje cene proizvoda	Brendiranje proizvoda – povezana aktivnost sa brendiranjem u turizmu	NP Tara	1 brend i 5 proizvoda	NP Tara	2023	6.000	Sopstvena sredstva NP Tara, Ministarstvo turizma, Ministarstvo poljoprivrede i projekti
Podrška plasmanu proizvoda na tržište	Povećanje prodaje proizvoda	Analiza tržišta Definisanje i organizovanje prodajnih kanala Uređenje pijace unutar NP Tara Marketing	NP Tara	Veći prihod od prodaje proizvoda, funkcionalna pijaca	RRA, opština i NP Tara	2025	50.000 €	Sopstvena sredstva NP Tara, RRA, Ministarstvo turizma i projekti

Akcioni plan	Turizam
Specifični ciljevi plana	Organizacija i povezivanje turističke ponude

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Destinacijska menadžment organizacija	Uspostavljena destinacijska menadžment organizacija	Dogovor o osnivanju Osnivanje organizacije Funkcionisanje organizacije	Šire područje planine Tare (Bajina Bašta i Užice)	Organizacija i povezivanje ponude	RRA, opštine, lokalne turističke organizacije i NP Tara	2020 - 2022	Do osnivanja sopstvena sredstva institucija	Definisaće se u aktu o osnivanju
Objedinjavanje turističke ponude u turističke pakete	Povećanje dužine boravka	Inventarizacija ponude Studijska tura za turističke agencije Formiranje turističkih paketa	Šire područje planine Tare	Poludnevni, dnevni, vikend, višednevni i tematski paketi 5-10 paketa	Turističke organizacije i agencije i NP Tara	2019 -	Vlastita sredstva	Vlastita sredstva
Uključivanje u regionalnu ponudu	Povezivanje sa drugim destinacijama	Povezivanje sa turoperaterima Inventarizacija ponude Studijska tura za turističke agencije Formiranje turističkih paketa	Srbija, BiH, pa i šire	Integracija ponude u regionalne programe i pakete	RTO zapadna Srbija Turističke agencije	2019 -	Sredstva RTO i vlastita sredstva agencija	Sredstva RTO i vlastita sredstva agencija
Specifični ciljevi plana:	Razvoj novih turističkih proizvoda i usluga i unapređenje postojećih							
Unapređenje ruralnog turizma	Formirana turistička ponuda	Identifikacija potencijalnih seoskih domaćinstva	NP Tara	2 seoska (turistička)	Opština, NP Tara i RRA	2019 – 2023	Zavisi od ponude i	Ministarstva turizma i

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
	na seoskim domaćinstvima	Motivisanje za razvoj turističke ponude Biznis plan razvoja seoskih domaćinstava Uspostavljanje ponude i registracija		domaćinstva			postojeće infrastrukture	poljoprivrede
Diverzifikacija ponude smještaja	Diverzifikacija ponude za smještaj gostiju	Identifikovanje potencijalnih lokacija za kampove Izrada planske i projektne dokumentacije Izgradnja i uređenje prostora za kampovanje	Kaluđerske bare, Mitrovac-Zaovine, Rastište-Predov krst	3	Vlasnici zemljišta uz podršku NP Tara	2020 - 2025	Zavisi od projekta	Sopstvena sredstva investitora i Ministarstva turizma
		Uređenje smeštajnih kapaciteta visoke kategorije	Kaluđerske bare, Račanska Šljivovica, Zaovine	1	vlasnik	2020-2030	Zavisi od projekta	Sopstvena sredstva investitora i Ministarstva turizma
		Uređenje smeštajnih kapaciteta niske kategorije	Rastište, Predov krst, Zaovine, Kaluđerske bare	2	Vlasnici	2020 - 2025	zavisi od projekta	Sopstvena sredstva investitora i Ministarstva turizma ili projekta

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Razvoj tematskih turističkih programa i tura	Diverzifikacija turističke ponude	Razvoj programa: <ul style="list-style-type: none"> Fotolov Kulturna baština Sportski program (penjanje, biciklizam, rafting, adrenalinski park...) Tradicionalne delatnosti (proizvodnja rakije, tkanje, pletenje...) Zimske aktivnosti (krpljanje, nordijsko skijanje, split board...) 	NP Tara	5	Pružaoци usluga, NP Tara	2020 - 2023		Sopstvena sredstva investitora i Ministarstva turizma ili projekta
Edukacija vodiča	Bolja prezentacija područja i povećanje broja vodiča	Priprema programa treninga za vodiče u nacionalnom parku Izrada priručnika za vodiče Implementacija programa Sertifikacija vodiča	NP Tara i okruženje	10 edukovanih vodiča	NP Tara	2019 - 2021	10.000 €	Vlastita sredstva NP Tara i projekti
Proizvodnja domaće hrane i suvenira	Promocija lokalnih proizvoda	Identifikacija proizvoda i suvenira Motivisanje za razvoj turističke ponude kroz	NP Tara	5 proizvoda i suvenira, 1 vašar	Opština, NP Tara i RRA	2019 – 2023	8.000 €	Ministarstvo turizma, donatori, sopstvena sredstva

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
		radionice Organizacija vašara Uspostavljanje ponude i uključivanje u širu ponudu						
Specifični ciljevi plana:	Promocija turističkih proizvoda i usluga na domaćem i stranom tržištu							
Promocija	Promocija područja i proizvoda i usluga	Sajmovi Promotivni materijali Web stranica Društvene mreže	Šire područje NP Tara	Veća prodaja proizvoda i usluga	LTO i RTO NP Tara	2019 -	100.000	Sopstvena sredstva LTO, RTO i NP Tara i projekti
Promocija lokalnih proizvoda	Bolja prepoznatljivost lokalnih proizvoda i veća prodaja	Razvoj lokalnog brenda – proizvod iz NP Tara Definisanje kriterijuma i dizajn znaka – pravilnik za dodelu znaka Izbor proizvoda i usluga i dodela sertifikata	NP Tara	10 sertifikovanih ponuđača proizvoda i usluga	NP Tara	2023	6.000 €	Sopstvena sredstva NP Tara, Ministarstvo turizma i projekti
Specifični ciljevi plana:	Poboljšan pristup parku i drugim atraktivnim lokacijama unutar parka							
Turistička signalizacija	Usmeravanje posetilaca	Postavljanje turističke signalizacije	Unutar NP Tara i pristupi NP	Postavljena signalizacija	Ministarstvo saobraćaja, opština i NP	2019 -	Prema godišnjem	Redovna sredstva i

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
		Identifikacija potreba, definisanje vrste i lokacija postavljanja signalizacije Postavljanje signalizacije Definisanje, postavljanje signalizacije za tematske sadržaje	Tara		Tara		planu	projekti
Infrastruktura	Zadovoljni posetioci i poboljšanje dostupnosti	Održavanje i unapređenje turističke infrastrukture u parku <ul style="list-style-type: none"> • Ulazne kapije • Putevi • Staze • Edukativne staze • Putevi • Vidikovci • Piknik prostori • Mobilijar 	NP Tara	Uređena infrastruktura	Opština i NP Tara	Redovna aktivnost	Prema godišnjem planu	Redovna sredstva i projekti

Akcionni plan	Med, pčelarski proizvodi
Specifični ciljevi plana	Poboljšanje uslova za proizvodnju meda

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Proizvodnja meda	Ispaša pčela	Identifikacija lokacija Nabavka i postavljanje oglednih košnica Definisanje kapaciteta za ispašu	NP Tara	1 mapa i 1 studija	NP Tara i udruženje pčelara	2019-2022	10.000 €	Sopstvena sredstva i projekti
		Proizvodnja opreme za pčelarstvo <ul style="list-style-type: none">• Košnice• Saće• Ramovi	NP Tara	1 proizvođač	Potencijalni preduzetnik	2020-2021		Sopstvena sredstva preduzetnik
Preventivna zaštita pčelarskih društava	Smanjenje šteta od divljih životinja	Nabavka opreme Nabavka preventivne opreme za zaštitu košnica od divljih životinja	NP Tara	10 Zaštićenih lokacija	NP Tara i udruženje pčelara	2020-2022		Projektna sredstva i sredstva NP Tara (naknade za korišćenje područja)
Edukacija	Bolje zdravstveno	Edukacija pčelara o	NP Tara	1 radionica	Udruženje	2019-		Ministarstvo poljoprivrede,

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
	stanje pčela	sprečavanju bolesti pčela		godišnje	pčelara			sopstvena sredstva
Edukacija	Promocija pčelarstva	Edukacija o osnovama pčelarstva i faktorima rizika	NP Tara	Veći broj pčelara	NP Tara i udruženje pčelara	2020-		Ministarstvo poljoprivrede, sopstvena i projektna sredstva
Monitoring	Praćenje prinosa različitih vrsta meda	Postavljenje oglednih košnica Analiza sastava meda	NP Tara	5 košnica	NP Tara i udruženje pčelara	2020-		Ministarstvo poljoprivrede, sopstvena i projektna sredstva
Specifični ciljevi plana	Povećanje vrednosti meda i proizvoda od meda							
Brendiranje	Zaštita geografskog porekla	Priprema dokumentacije (izrada elaborata) Registracija geografskog porekla Dodela sertifikata	NP Tara	1 elaborat za zaštitu geografskog porekla	NP Tara i udruženje pčelara	2020 -	10.000 €	Sopstvena i projektna sredstva
Prodaja meda i proizvoda od meda	Povećanje cena meda i proizvoda od meda	Organizacija prodaje u turističkim objektima Izrada autentičnog vizuelnog identiteta i	NP Tara	Osmišljen identitet i prodajna mreža	NP Tara i udruženje pčelara	2020 -		Ministarstvo poljoprivrede, sopstvena i projektna sredstva

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Lokacija	Rezultat	Odgovorni	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
		pakovanje						
Specifični ciljevi plana	Diverzifikacija proizvoda od meda							
Šumski med	Proizvodnja šumskog meda	Motivisanje pčelara za proizvodnju šumskog meda Studijsko putovanje u Sloveniju	NP Tara	Započeta proizvodnja šumskog meda	NP Tara i udruženje pčelara	2020 - 2023		Ministarstvo poljoprivrede, sopstvena i projektna sredstva
Drugi proizvodi od pčela	Proizvodnja ostalih proizvoda od pčela	Motivisanje pčelara za proizvodnju ostalih proizvoda od pčela <ul style="list-style-type: none"> • Matični mleč • Pčelinji otrov • Cvetni prah • Propolis • Vosak 	NP Tara	Započeta proizvodnja	NP Tara i udruženje pčelara	2020 - 2021		Ministarstvo poljoprivrede, sopstvena i projektna sredstva
Apiturizam	Početak aktivnosti apiturizma	Motivisanje pčelara za stvaranje proizvoda/usluge apiturizma	NP Tara	1 pčelar sa ponudom apiturizma	NP Tara i udruženje pčelara	2020 - 2022		Sopstvena i projektna sredstva
	Api terapija	Edukacija pčelara o api terapiji	NP Tara	1 pčelar sa ponudom api terapije	NP Tara i udruženje pčelara	2020 - 2022		Sopstvena i projektna sredstva

